

Archeologienota met uitgesteld vooronderzoek

OPGLABBEEK – Kapelstraat - Langstraat

Verslag van de resultaten van het bureauonderzoek

2016J92

HAAST

Historisch en Archeologisch Advies, Studies en Toegepast onderzoek

Rik van de Konijnenburg
Grauwe Torenwal 6/00/1
B-3960 Bree (BE)
Mob. 0496 209 018
e-mail: rik@konijnenburg.com

Haast-rapport 2016-15/ wettelijk depot: D/2016/12654/28
verwijzing: VAN DE KONIJNENBURG, R., (2016), Archeologienota met uitgesteld onderzoek, Opglabbeek Kapelstraat -
Langstraat, verslag van de resultaten van het bureauonderzoek, HAAST-rapport 2016-28, Bree, D/2016/12654/28

© 2016 HAAST bvba, *Grauwe Torenwal 6/00/1, B-3960 Bree*

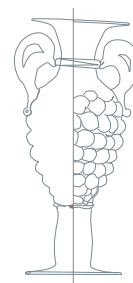
Foto's: HAAST – Rik vd Konijnenburg (tenzij anders vermeld)

Tekeningen: HAAST (tenzij anders vermeld)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Wettelijk depot: D/2016/12654/28

Copyright reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without the permission from the publisher.

COVERFOTO: Het terrein zoals het nu is (zuidelijk deel).

INHOUD

Programma van maatregelen uitgesteld vooronderzoek	
1. Administratieve gegevens	4
2. Aanleiding van het vooronderzoek	6
3. Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem	8
4. Vraagstelling en Onderzoeksdoelen	10
5. Onderzoeksstrategie en -methode	11
6. Onderzoekstechnieken	12
7. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk	14
8. Lijst met afbeeldingen	14
9. Bibliografie	14

Programma van maatregelen uitgesteld vooronderzoek

1. Administratieve gegevens

Projectcode: 2016J92

nummer wettelijk depot: D/2016/12654/28

naam en erkenningsnummer archeoloog: Rik van de Konijnenburg,
OE/ERK/Archeoloog/2015/00041, Grauwe Torenwal 6/00/1 – 3960 Bree
naam en adres van de opdrachtgever: Dhr. André Van Mierloo, Manestraat 34,
3660 Opglabbeek en dhr. Guy Martens, Jan van Looylaan 68, 8670 Koksijde.

locatiegegevens:

provincie: Limburg

gemeente: Opglabbeek

deelgemeente: Opglabbeek

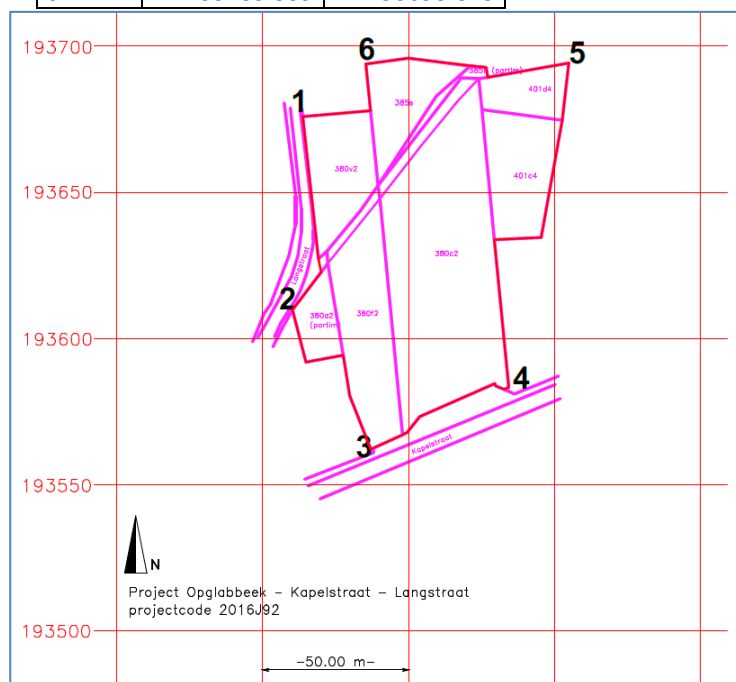
adres: Kapelstraat / Langstraat

toponiem: Langveld

bounding box:

De xy-coördinaten (stelsel Lambert72):

Nr	X	Y
1	235163.692	193675.910
2	235160.182	193609.852
3	235187.045	193562.150
4	235234.290	193583.306
5	235254.887	193694.225
6	235185.339	193693.875

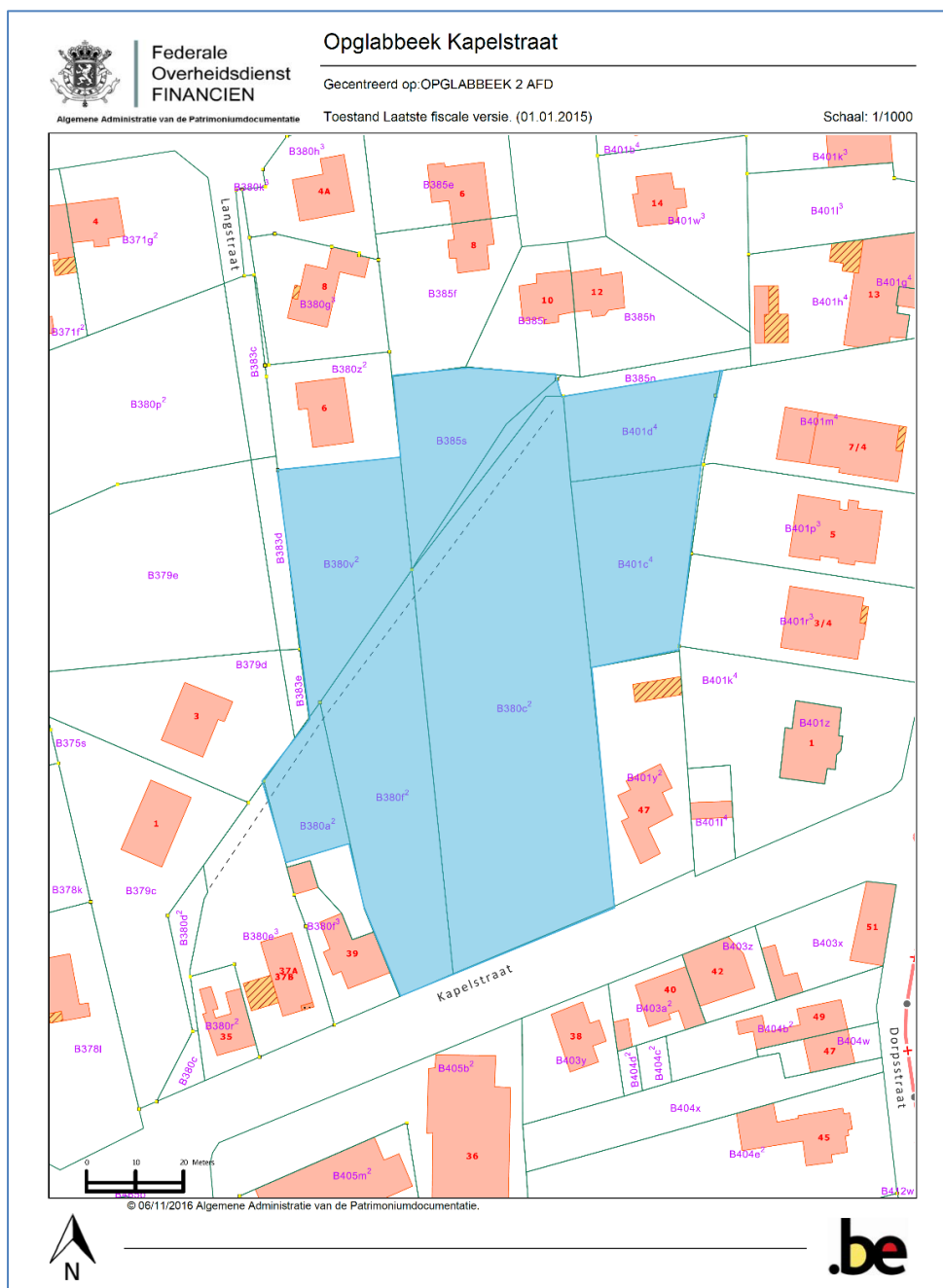

Afbeelding1: Bounding Box

Kadastrale gegevens en plan met afbakening

Het projectgebied ligt in de gemeente Opglabbeek, deelgemeente Opglabbeek, grenst aan de Kapelstraat en de Langstraat en ligt in een (landelijke) woonzone. Het op het kadasterplan en de topografische kaart aangegeven toponiem voor dit gebied is "Langveld".

Het terrein omvat volgend kadastrale perceel: **Opglabbeek, afdeling 2, sectie B, 380a2(partim), 380f2, 380c2, 385n, 380v2, 385s, 401d4, 401c4**. Het huidig grond/bodemgebruik is deels tuin, deels voetpad, deels weiland. Het terrein is in totaliteit 84,33 are groot.

Afbeelding 2: Kadastraal uittreksel 01/01/2015

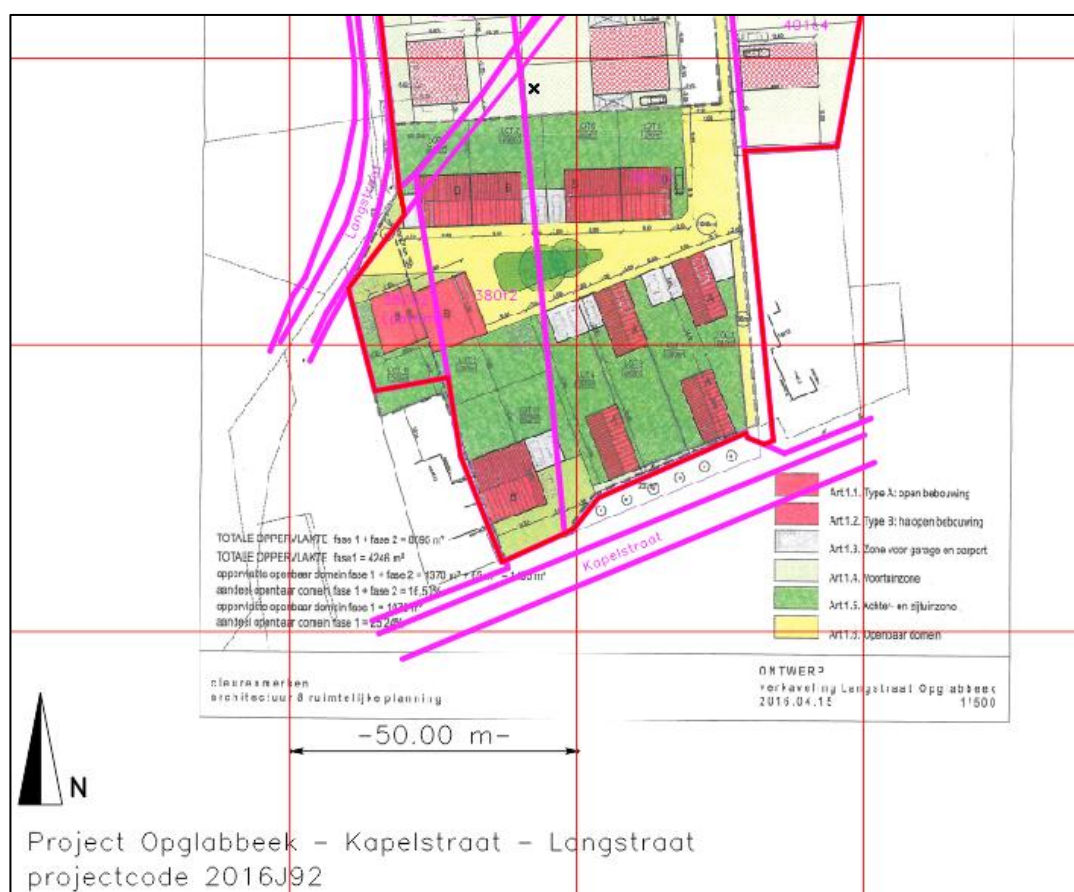
2. Aanleiding van het vooronderzoek

De eigenaars van de kadastrale percelen **Opglabbeek, afdeling 2, sectie B, 380a2(partim), 380f2, 380c2, 385n, 380v2, 385s, 401d4, 401c4**, wensen in 2 fasen een verkavelingsaanvraag in te dienen. De percelen worden verkaveld in 23 bouwloten voor open en halfopenbebouwing (mits goedkeuring van de verkaveling). Vanuit de Kapelstraat wordt een voetweg aangelegd aan de rand van het huidige kadastrale perceel B380c2.

Fase 1 omvat 11 bouwloten met een centraal pleintje en hoofdtoegang via de Langstraat. Maar, aangezien er nog geen akkoord is over de juiste ligging van de wegenis, ook in functie van de ontwikkeling van fase 2, wacht men met de opmaak van de plannen hiervan tot de verkavelingsaanvraag is goedgekeurd. Men zal dus getrapt te werk gaan; eerst een verkavelingsvergunning voor fase 1, pas daarna volgt de aanvraag van een bouwvergunning voor de aanleg van wegenis en nutsleidingen en vervolgens een verkavelingsaanvraag voor fase 2.

Naar **densiteit** betekent de verkaveling een stijging van nu 0 woningen per are naar straks 23 woningen op 84,33 are oftewel 0,27 woningen per are / 27 woningen per hectare. Van zeer lage densiteit zal dit stijgen naar een gemiddelde densiteit voor landelijk wonen.

Afbeelding 3: verkavelingsplan, fase 1

Afbeelding 4: verkavelingsplan zoals aangereikt door cleurenmerken, architectuur en ruimtelijke ordening: fase 1 is fel ingekleurd, de wegenis is onder voorbehoud.

Afbeelding 5: foto's van de toestand van het terrein op datum van 5/11/2016

7-1: zicht vanuit de Kapelstraat

7-2: zicht op het terrein vanuit het voetpad naar de Kapelstraat

7-3: zicht op het voetpad vanuit de Langstraat

7-4: zicht op de tuin van perceel 380v2

3. Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Opglabbeek staat bekend in de archeologie voor prehistorische sites en meer bepaald mesolithische vindplaatsen (Opglabbeek Ruiterskuilen en Turfven¹), maar die bevinden zich in vogelvucht op een 4-tal kilometer ten noordwesten van het projectgebied. Andere prehistorische vindplaatsen, CAI-locaties 52024 en 52027 liggen op 2,5 km ten zuidwesten van het projectgebied. Dichterbij bevindt zich locatie 50275, op ca 1 km ten westen van het projectgebied, waar een concentratie aan scherven uit de metaaltijden werd aangetroffen.

¹ VAN GILS, M en DE BIE, M., 2006, Uitgestrekte mesolithische site-complexen in de Kempen. Ravels Witgoor en Opglabbeek Ruiterskuilen-Turfven (boorcampagne 2002), Relicta 1, p. 11 – 28, en Vermeersch P.M., Munaut A.V. & Paulissen E. 1974: Fouilles d'un site Tardenoisien final à Opglabbeek-Ruiterskuil (Limbourg belge), Quartär 25, 85-104.

De locaties in de directe omgeving van het projectgebied hebben enkel (post)middeleeuwse (Nieuwe Tijd) aardewerkscherven opgeleverd tijdens veldprospecties. Vondsten uit de Nieuwe tijd of later hoeven niet onmiddellijk te wijzen op nederzettingssporen aangezien vooral postmiddeleeuws materiaal via bemesting op het land kunnen terecht gekomen is.

Het ontbreken van een waterloop in de directe omgeving van het projectgebied is een minpunt naar archeologische verwachting. Aanwezigheid van water in de directe omgeving van een nederzetting of een kamp is immers levensnoodzakelijk om überhaupt te kunnen overleven.

De bodemserie Zbft (droge zandbodem) is dan wel weer een ideale locatie voor een kamp. De bodemkundige situering van het plangebied is, met uitzondering van het voorkomen van water in de onmiddellijke omgeving, vergelijkbaar met de vindplaatsen Opglabbeek Ruiterskuilen en Opglabbeek – Turfven; matig droge (lemig) zandbodem met duidelijke humus en/of ijzer B horizont. Het ontbreken van een fase aanduiding én het ontbreken van een aanwijzing voor een plagenbodem in het projectgebied, gecombineerd met het feit dat het gebied in tegenstelling tot de vindplaatsen Ruiterskuilen en Turfven – deze vindplaatsen bevinden zich zowel op de Ferrariskaart als op de Vandermaelenkaart in uitgestrekt heide gebied - vanaf de late middeleeuwen/Nieuwe Tijd in gebruik genomen werd voor landbouw, kan betekenen dat sporen door het omspitten en/of omploegen van de bodem verstoord en/of verploegd zijn.

Uit de historische kaarten blijkt ook in de directe omgeving van het terrein geen bebouwing geweest te zijn. Het terrein en de omgeving ervan werden waarschijnlijk vanaf de late middeleeuwen/ Nieuwe Tijd ontgonnen als landbouwareaal. De eerste bebouwing rondom het projectgebied gebeurt pas in de tweede helft van de 20ste eeuw.

Kan de verwachting naar pre- en of protohistorische vondsten relatief hoog ingeschat worden? De gekende vindplaatsen van pre- en protohistorische artefacten bevinden zich allemaal op relatief grote afstand van het projectgebied. De intensieve veldprospecties uitgevoerd in 1984 door onder meer Guido Creemers² hebben in de directe omgeving van het projectgebied 7 vondstlocaties opgeleverd:

cai-locatie	steentijd	middeleeuwen	nieuwe tijd	aard
50273	1	6		1 afslag silex, 6 aardewerkscherven
50274	1	1		1 klingfragment silex, 1 aardewerkscherf
150707		5		5 aardewerkscherven
150708		5		5 aardewerkscherven
150709		6		6 aardewerkscherven
150710		3		3 aardewerkscherven
150714		8		8 aardewerkscherven

In totaal werden op de 7 locaties 34 aardewerkscherven ingezameld en 2 steentijdartefacten.

Wat betreft het aardewerk moeten we voorzichtig zijn. Veel middeleeuws en postmiddeleeuws materiaal is via bemesting op velden terecht gekomen en geeft niet direct indicaties voor sporen van enige vorm van bebouwing. Gelet op de situering van het terrein op de Ferrariskaart aan de

² B.T.K.-project 1984-1985: (Guido Creemers) Archeologische vondstenkartering: gemeenten Opglabbeek, ged. As en Meeuwen-Gruitrode.

rand van heidegebied op ca 600 m verwijderd van de eerste bebouwing, met een gelijkaardig beeld op de Vandermaelenkaart, is het best aannemelijk dat deze scherven inderdaad via bemesting op het terrein terecht zijn gekomen. Om de bodem vruchtbaar te maken en te houden, diende de magere zandbodem – heidegrond/stuifduingrond – regelmatig bemest te worden. De nood aan bemesting blijkt ook uit de bodemkundige situering, een Zbft bodem, maar het ontbreken van een plaggenbodem laat vermoeden dat de grond nooit echt intensief gebruikt werd voor landbouwdoeleinden. Desalniettemin is ons inzien de verklaring voor de aanwezigheid van middeleeuws en postmiddeleeuws aardewerk via bemesting van het land het meest aannemelijk.

Het terrein lijkt dan wel geschikt om een kampplaats te bouwen, vondstmeldingen uit de directe omgeving wijzen echter niet direct op de aanwezigheid van een site; in tegendeel.

4. Vraagstelling en Onderzoeksdoelen

a. Doelstellingen van het archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem

Doel van het archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem (proefsleuvenonderzoek) is de detectie van sites met bodemsporen. Dit kunnen nederzettingssporen zijn, sporen van landgebruik voor landbouwdoeleinden (off-site fenomenen), grafvelden of andere mogelijke antropogene gebruiksdoeleinden van het terrein binnen het projectgebied.

b. Te beantwoorden onderzoeksvragen

Het doel van de proefsleuven is de detectie van sites met bodemsporen. Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- Welke zijn de waargenomen horizonten in de bodem, beschrijving + duiding?
- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, ...)?
- Is er een aard(bodem)kundige verklaring voor de partiële afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettings, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja;
 - Hoeveel niveaus zijn er te onderscheiden?
 - Wat is de omvang?
 - Komen er oversnijdingen voor?
 - Wat is het, geschatte, aantal individuen?

- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud *in situ*)?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet *in situ* bewaard kunnen blijven:
 - Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
 - Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

5. Onderzoeksstrategie en -methode

De geplande onderzoeksmethode: verder archeologisch onderzoek wordt best uitgevoerd door middel van proefsleuven. De proefsleuven zijn 2 m breed over de volle lengte van het terrein, noordwest-zuidoost gericht, haaks op de Kapelstraat. Deze oriëntatie is ingegeven door de lichte daling van het terrein in noordzuid richting zoals blijkt uit het hill shade model van het projectgebied. Voorlopig, gelet op de fasering in de verkavelingsaanvragen en het grondgebruik, wordt het archeologisch proefsleuvenonderzoek beperkt tot de percelen 380a2, 380f2 en 380c2. Deze percelen zijn het voorwerp van fase 1 van de verkaveling en het gemakkelijkst toegankelijk te maken. Perceel 380v2 maakt deels ook deel uit van fase 1 van de verkaveling maar is momenteel in gebruik als siertuin.

Aangezien het terrein zeer landelijk gelegen is en er geen directe aanwijzingen voor complexe verticale stratigrafieën worden op de koppen van de proefsleuven afwisselend noord en zuid, profielkolommen aangelegd in het kader van een landschappelijke evaluatie van het terrein.

De keuze van de onderzoeksmethode is ingegeven vanuit de wetenschap dat 2 m brede proefsleuven over de volle lengte van een terrein veel betere resultaten opleveren inzake het vinden van sporen en leggen van verbanden tussen sporen dan 4 m brede geschrinkt gegraven proefsleuven. Dit blijkt uit wetenschappelijk onderzoek³ uitgevoerd door het Agentschap Onroerend Erfgoed.

³ HANECA, K., DEBRUYNE, S., VANHOUTTE, S., ERVYNCK, A., 2016, Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie, Onderzoeksrapport agentschap Onroerend Erfgoed 48, Brussel, agentschap Onroerend Erfgoed - Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed

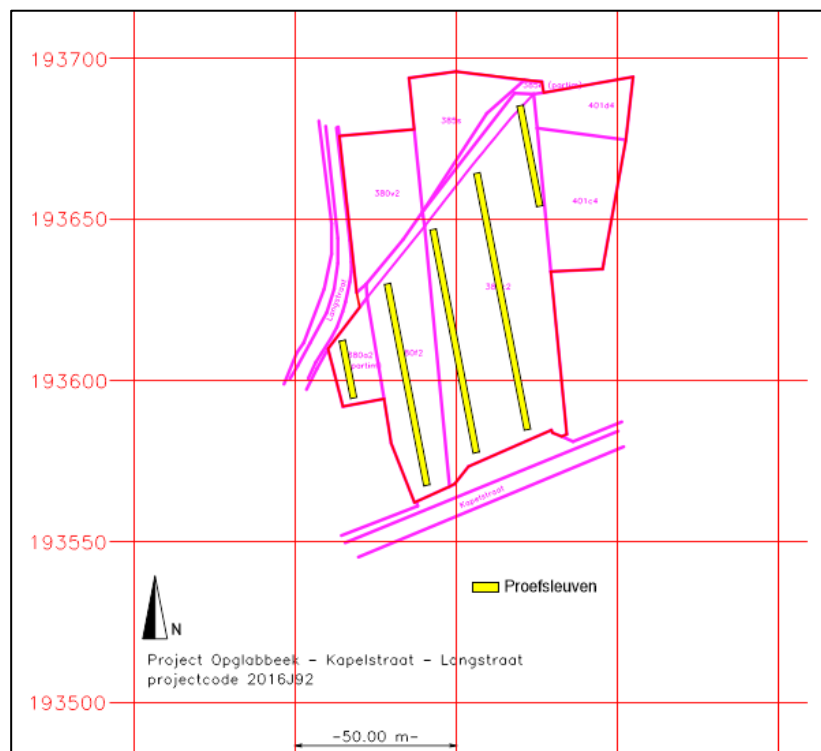
Het eventueel niet-uitvoeren van verder onderzoek is niet aan de orde aangezien er gekozen wordt om het terrein enkel door middel van proefsleuven te onderzoeken.

Het onderzoeksdoel is bereikt wanneer er sporen worden aangetroffen die het landschappelijk karakter van het projectgebied bevestigen waardoor al dan niet een link kan gelegd worden naar vormen van landgebruik voor landbouwdoeleinden.

6. Onderzoekstechnieken

De meest aangewezen methode om het terrein op haar archeologische waarde te onderzoeken is een ingreep in de bodem door middel van ononderbroken 2 m brede parallelle proefsleuven noordwest – zuidoost gericht – haaks op de richting van de Kapelstraat - met een onderlinge afstand van 15 m. 2 m brede proefsleuven geven het beste resultaat om de verstoringen vast te stellen, af te bakenen en te determineren.

Door ze in te planten op een onderlinge afstand van 15 m, wordt meteen gebiedsdekkend gewerkt en kan gemakkelijk 10% van het terrein onderzocht worden zoals bepaald in de Code van goede Praktijk. Aanvullend, om minimaal 12,50% van het terrein te onderzoeken, worden kijkvensters of volgvensters aangelegd indien sporen aangetroffen worden. De kijk- en/of volgvensters worden aangelegd om een beter inzicht te krijgen in de onderlinge samenhang van sporen, indien er aangetroffen worden, en om een duidelijke afbakening te kunnen maken voor een eventueel vervolgonderzoek indien toch waardevolle sporen zouden aangetroffen worden.

Afbeelding 6: Voorstel inplanting proefsleuven

Aangezien het terrein zeer landelijk gelegen is en er geen directe aanwijzingen voor complexe verticale stratigrafieën worden, in het kader van een landschappelijke evaluatie van het terrein, op de koppen van de proefsleuven afwisselend noord en zuid, profielkolommen aangelegd in proefputten van minimaal 1m² oppervlakte. De profielkolommen zijn minimaal 1 m breed en reiken tot minstens 30 cm diep in onverstoorde de C-horizont.

Van alle sleuven en kijkvensters zullen overzichtsfoto's worden gemaakt en van alle (antropogene) sporen ook detailfoto's. De sleuven en sporen worden ingemeten en gedocumenteerd aan de hand van beschrijvingen. Indien een spoor zich tegen de putwand bevindt, wordt het werkputprofiel opgeschoond om de relatie tussen het spoor en de bodemhorizonten te registreren. Sporen-, foto- en vondstenlijsten worden geregistreerd in het veld. Vondsten die binnen de sleuven of kijkvensters worden aangetroffen, worden per context ingezameld (vlak, spoor, enz.). Er dient een selectie van de sporen gecoupeerd te worden die afdoende is om de onderzoeksvragen te beantwoorden. In vermoedelijke diepe sporen zoals waterputten en waterkuilen wordt een boring gezet om te verifiëren of het om een dergelijk spoor gaat en om de diepte te bepalen. De erkend archeoloog/veldwerkleider is vrij in het bepalen van de noodzaak van aanvullende boringen en het aantal boringen.

Per proefsleuf wordt minimaal één profielkolom (minimaal 1 m breed) aangelegd waarbij ca. 30 cm van de moederbodem zichtbaar is. De locatiekeuze van deze profielputten is afhankelijk van de variabiliteit in de bodemopbouw. Alle bodemprofielen worden opgekuist, gefotografeerd (voorzien van profielnummer, sleufnummer, noordpijl en schaallat), ingetekend op schaal 1/20 en beschreven per horizont op basis van de bodemkundige registratie- en beschrijvingsmethodes. Bij elke profielput wordt de absolute hoogte van het (archeologisch) vlak en van het maaiveld genomen en op het plan aangeduid.

Sporen waarbij de **metaaldetector** een signaal geeft, worden aangeduid in de sporenlijst. Metaalvondsten worden enkel ingezameld als zij zich aan het vlak bevinden of als ze zich in een spoor bevinden dat gecoupeerd wordt. Ingezaamde vondsten worden op plan gezet met vondstnummer en de code *Md*. Ingezaamde metaalvondsten worden beschermd tegen degradatie van het materiaal.

Indien sporen worden gecoupeerd in functie van het beantwoorden van de vooraf opgestelde of door voortschrijdend inzicht opgeworpen onderzoeksvragen, worden de coupes ingemeten, getekend (schaal 1:20) en gefotografeerd.

Na afloop van het onderzoek worden de sleuven gedicht om verdere degradatie van eventueel aanwezige sporen te voorkomen. Indien nodig worden kwetsbare sporen (graven, zeer ondiep bewaarde sporen) afgedekt met doek of plastic zodat ze in geval van een vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving niet verder worden aangetast vooraleer ze onderzocht kunnen worden.

7. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er wordt niet verwacht dat afwijkingen van de Code van Goede Praktijk zich zullen/kunnen voordoen. Elke wijziging in de onderzoeksstrategie en/of onderzoeksmethode wordt tijdens het veldwerk met alle betrokken partijen besproken en pas uitgevoerd na goedkeuring door alle betrokken partijen.

8. Lijst met afbeeldingen

- *Afbeelding 1: Bounding Box*
- *Afbeelding 2: Kadastraal uittreksel 01/01/2015*
- *Afbeelding 3: verkavelingsplan, fase 1*
- *Afbeelding 4: verkavelingsplan zoals aangereikt door cleurenmerken, architectuur en ruimtelijke ordening: fase 1 is fel ingekleurd, de wegenis is onder voorbehoud.*
- *Afbeelding 5: foto's van de toestand van het terrein op datum van 5/11/2016*
- *Afbeelding 6: Voorstel inplanting proefsleuven*

9. Bibliografie

HANECA, K., DEBRUYNE, S., VANHOUTTE, S., ERVYNCK, A., 2016, Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie, Onderzoeksrapport agentschap Onroerend Erfgoed 48, Brussel, agentschap Onroerend Erfgoed - Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed

Geraadpleegd via:

<https://www.onroenderfgoed.be/actueel/nieuws/onderzoeksrapport-archeologisch-vooronderzoek-proefsleuven-strategie/>